

АННОТАЦИЯ

диссертации на соискание степени доктора философии (PhD)
по специальности 6D050600 - Экономика

ЕСБОЛОВОЙ АЙНУР ЕРГАЗИЕВНЫ

Стратегия развития птицепродуктового подкомплекса (на материалах Южно-Казахстанской области)

Актуальность темы исследования. Развитие рыночных отношений в нашей стране требует разработки экономических стратегий для организаций любой сферы деятельности, в том числе в деятельности птицепродуктового подкомплекса. Развитие отрасли возможно на основе стратегического планирования, которое в отличие от других форм предполагает стабильное функционирование подкомплекса независимо от различного рода воздействий на отрасли птицеводство.

Исследование стратегии развития птицепродуктового подкомплекса имеет особую актуальность и значимость в настоящее время. Снижение объёмов производства в предшествующие годы привело к проблеме необходимости сохранения продовольственной безопасности страны и обеспечения населения продуктами питания.

Низкая продуктивность птиц, высокие затраты труда, а также большие затраты на средства производства, топливо и энергию, низкие по сравнению с затратами закупочные цены, наличие инфляции приводит к постоянному росту себестоимости продукции, снижению уровня рентабельности. Отрицательно сказались на развитии отрасли такие факторы, как уменьшение финансовой поддержки со стороны государства, разрушение прежней системы материально – технического обеспечения, диспаритет цен на продукцию, невозможность обновления, в силу финансового дефицита, устаревших фондов и ресурсоемких технологий, и др.

Президент Республики Казахстана Н.А.Назарбаев в послании народу Казахстана – «Стратегия «Казахстан – 2050» отметил, что «В самых конкурентоспособных отраслях нам нужно активно разрабатывать стратегии формирования новых рыночных ниш для отечественных производителей. Это позволит избежать потенциально деструктивных эффектов деиндустриализации, особенно с учетом перспективы вступления в ВТО».

В связи с этим особое значение имеет изучение стратегии развития птицепродуктового подкомплекса с целью повышения его устойчивости и конкурентоспособности, построения наиболее эффективной структуры производства. Только комплексный подход к организации производства и реализации продукции поможет товаропроизводителям обеспечить конкурентные преимущества.

Исследование стратегии развития птицепродуктового подкомплекса в Казахстане требует научно обоснованной разработки его формирования и

развития, оценки и прогнозирования. Теоретическая и практическая значимость проблемы, а также недостаточность ее научной проработки обуславливают необходимость продолжения исследований в этом направлении.

Все это требует восстановления в птицеводстве утраченных позиций на продовольственном рынке, прежде всего, на основе обеспечения его конкурентоспособности. Рыночная трансформация, усиление открытости казахстанской экономики, влияние глобализации делают очевидной необходимость глубокого исследования экономического механизма повышения конкурентоспособности птицепродуктового подкомплекса.

Цель данного исследования состоит в разработке методических и практических рекомендаций по обоснованию стратегии развития птицепродуктового подкомплекса.

Реализация данной цели исследования обусловила необходимость постановки и решения следующих задач:

- изучить и уточнить сущность и содержание категории «стратегии» и «птицепродуктового подкомплекса»;
- исследовать возможности применения зарубежного опыта организационных форм интеграции в птицеводстве в казахстанских условиях;
- провести анализ состояния и тенденции развития отрасли птицеводства в Республике Казахстан и Южно – Казахстанской области и выявить основные факторы, критерий оценки эффективности птицепродуктового подкомплекса;
- изучить стратегии интегрированного роста производства в птицеводческой отрасли;
- обосновать параметры стратегии развития птицепродуктового подкомплекса с использованием экономико – статистических методов на перспективу.

Предметом исследования настоящего исследования являются организационно-экономические отношения, возникающие в процессе формирования и развития птицепродуктового подкомплекса.

Объектом исследования являются экономическая система птицепродуктового подкомплекса, его предприятия и объединения различных организационно – правовых форм хозяйствования Южно-Казахстанской области.

Методология и методы исследований. При рассмотрении вопросов экономической сущности и содержания стратегического развития птицепродуктового подкомплекса автор опирался на труды зарубежных и отечественных ученых, на методологические и правовые основы законодательных актов, программных документов и постановлений правительства в области сельского хозяйства, и, в частности, птицеводства. Специфика выбранной темы предопределила использование методов системного анализа, абстрактно – логический, экономико – статистические методы, экономико – математического моделирования, монографический и экспертных оценок.

Научная новизна. Наиболее существенные результаты работы, представляющие научную новизну, заключаются в следующем:

- уточнено и дополнено экономическое содержание «стратегии» и «птицепродуктового подкомплекса»;
- предложены организационные формы интеграции «производственная контрактация» и «контрактация по реализации продукции» в птицепродуктовом подкомплексе на основе опыта зарубежных стран;
- выявлены факторы и оценены степень их влияния на эффективность птицепродуктового подкомплекса;
- предложены типы стратегии интегрированного роста производства в виде «стратегии обратной вертикальной интеграции» и «стратегии вперед идущей вертикальной интеграции» для птицеводческих формирований;
- разработана многофакторная регрессионная модель, определяющая степень влияния каждого фактора на эффективность производства птицеводческой продукции и составлен прогноз параметров развития птицеводческой отрасли с использованием экономико – статистических методов, предполагающий рост производства продукции птицеводства на долгосрочную перспективу.

Основные научные положения, выносимые на защиту.

На защиту выносятся следующие результаты исследований:

- авторское определение «стратегии» и «птицепродуктового подкомплекса»;
- организационные формы интеграции в птицепродуктовом подкомплексе;
- факторы и оценка степени их влияния на эффективность птицепродуктового подкомплекса;
- типы стратегии интегрированного роста птицеводческих формирований;
- прогноз параметров развития птицеводческой отрасли на долгосрочную перспективу.

Теоретическая и практическая значимость.

Теоретическая значимость диссертации состоит в обосновании стратегии птицепродуктового подкомплекса, выявлении особенностей формирования стратегии птицеводческих предприятий и разработке подходов стратегии развития птицепродуктового подкомплекса.

Практическая значимость проведенных исследований определяется возможностью применения полученных результатов при разработке стратегии развития птицепродуктового подкомплекса. Они могут быть использованы для разработки стратегических планов и построения прогнозов развития птицепродуктового подкомплекса страны и области.

Теоретико – методологические положения исследования могут быть использованы в учебном процессе при изучении дисциплин «Экономика отрасли», «Стратегический менеджмент», «Экономика АПК», в системе повышения квалификации руководителей и специалистов птицеводческих предприятий.

Апробация результатов диссертационного исследования.

Результаты и рекомендации исследования были использованы и внедрены в программы Управления сельского хозяйства Южно – Казахстанской области (акт внедрения №28-07-4723 от 15.12.2016 г.).

Также научные результаты автора внедрены в процесс экономической и производственной деятельности ТОО «Ордабасыкус» в Южно-Казахстанской области (акт внедрения №58 от 31.01.2017 г.).

Положения и выводы исследования, в частности разработанные организационные формы интеграции и типы стратегии интегрированного роста для птицеводческих предприятий могут быть использованы при реализации Государственной Программы по развитию агропромышленного комплекса в Республике Казахстан на 2017-2021 годы раздела 5.1. Вовлечение мелких и средних хозяйств в сельскохозяйственную кооперацию и представленная модель организационно – интегрированной структуры «Ассоциация «Онтустик кус» раздела 4.2. Насыщение внутреннего рынка и развитие экспортного потенциала отечественной продукции.

6D050600 – Экономика мамандығы
бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін ізденуші

ЕСБОЛОВА АЙНУР ЕРГАЗИЕВНАНЫҢ
диссертациясына

АҢДАТПА

Құс өнімді кешенінің даму стратегиясы
(Оңтүстік Қазақстан облысы мәліметтері бойынша)

Диссертациялық зерттеу тақырыбының өзектілігі. Еліміздегі нарықтық қатынастардың дамуы кез-келген қызмет саласын ұйымдастыру үшін экономикалық стратегиялар дайындауды талап етеді, атап айтсақ құс өнімді кешен қызметінде. Саланың дамуы стратегиялық жоспарлау негізінде жүзеге асуы мүмкін, ол құс шаруашылығы саласының басқа салаға қарағанда кешеннің тұрақты қызмет етуіне әсер етеді.

Құс өнімді кешеннің даму стратегиясын зерттеу қазіргі уақытта ерекше мәнге және өзектілікке ие. Өткен жылдардағы өндіріс көлемдерінің төмендеуі елдің азық-түлік қауіпсіздігін сақтау қажеттілігі мәселесіне әкеп соғады.

Құс өнімділігінің төмен болуы, еңбек шығындарының жоғары болуы, сонымен қатар, өндіріс құралдары, отын және энергия шығындарының жоғары болуы, шығындарға қарағанда сатып алу бағасының төмендігі, құнсыздандудың болуы өнімнің өзіндік құнының өсуіне және рентабельдік деңгейінің төмендеуіне әкеп соғады. Саланың дамуына кері әсер еткен факторларға мемлекет тарапынан қаржылай қолдаудың кемуі, бұрынғы материалдық-техникалық қамтамасыз ету жүйесінің істен шығуы, өнім бағасына диспаритет, тапшылықтан жаңартудың мүмкін болмауы, ескірген қорлар мен ресурс сиымды технологиялар және т.б.

Қазақстан Республикасының Президенті Қазақстан халқына «Стратегия «Қазақстан – 2050» Жолдауында «Ең бәсекеқабілетті салаларда отандық тауар өндірушілер үшін жаңа нарықтық шындықтарды бағындыру стратегияларын дайындауымыз қажет. Ол дүние жүзілік сауда ұйымына ену кезінде индустрияландыруға кедергі жасайтын құрылымдық кедергілерден алыстауға ықпалын тигізеді» - деп атап өтті.

Осыған байланысты құс өнімді кешеннің даму стратегиясын оның тұрақтылығы мен бәсеке қабілеттігін арттыру мақсатында зерттеуге үлкен мән берілуде. Өндірісті ұйымдастырудың және өнімді өткізудің кешенді бағыты ғана тауар өндірушілерге бәсекелік артықшылықтар қамтамасыз етуге көмектеседі.

Қазақстандағы құс өнімді кешеннің даму стратегиясын зерттеу оның қалыптасуы мен дамуының, бағалануы мен болжануының ғылыми негізделуін талап етеді. Мәселенің теориялық және тәжірибелік мәні осы бағыттағы зерттеуді жалғастырудың қажеттігін ғылыми негізделуі жеткіліксіз.

Осының бәрі құс шаруашылығының азық-түлік нарығында жоғалтқан орнын қайта орнатуды талап етеді. Ол ең алдымен бәсекеқабілеттікті қамтамасыз ету негізінде жүзеге асады. Нарықтық трансформация, қазақстандық экономиканың ашықтығын күшейту, жаһанданудың әсері құс өнімді кешеннің бәсекеқабілеттігін арттырудың экономикалық механизмін терең зерттеу қажеттігін көрсетеді.

Зерттеудің мақсаты құс өнімді кешеннің даму стратегиясын негіздеу бойынша әдістемелік және тәжірибелік нұсқауларды дайындау болып табылады.

Зерттеудің бұл мақсатына жету үшін келесі міндеттерді қою және шешу қажеттігі туады:

– «стратегия» және «құсөнімдер кешені» категорияларының экономикалық мәнін айқындау және толықтыру;

– құс шаруашылығындағы интеграцияның ұйымдастырушылық түрлерін қолдануда шет елдік тәжірибелерді біздің елде қолдану мүмкіндігін қарастыру;

– Қазақстан Республикасы мен Оңтүстік Қазақстан облысында құс шаруашылығы саласының жағдайы мен даму тенденцияларына талдау жүргізу және құс өнімді кешеннің тиімділігін бағалау көрсеткіштері мен негізгі қозғаушы күштерін анықтау;

– құс шаруашылығы саласындағы өндірістің интеграцияланған өсімі стратегиясын зерттеу;

– құс шаруашылығы кәсіпорындарының болашақты экономика-статистикалық әдістерін қолдану арқылы даму стратегияларының көрсеткіштерін негіздеу.

Зерттеу пәні құс өнімді кешеннің қалыптасу мен даму процесінде пайда болатын ұйымдастырушылық – экономикалық қатынастар болып табылады.

Зерттеу объектісі құс өнімді кешеннің экономикалық жүйесі болып табылады, оның Оңтүстік Қазақстан облысындағы түрлі ұйымдастыру-құқықтық формадағы кәсіпорындары мен бірлестіктері қамтылады.

Зерттеудің әдіснамасы мен әдістері. Құс өнімді кешеннің стратегиялық дамуының экономикалық мәні мен мазмұнын қарастырғанда автор отандық және шет елдік ғалымдар еңбектеріне, заң актілерінің әдістемелік және құқықтық негіздеріне, бағдарламалық құжаттар мен ауылшаруашылық саласына тиісті үкімет қаулыларына сүйенген. Таңдап алынған тақырып жүйелік талдау, абстракті-логикалық, экономика-статистикалық, математикалық модельдеу, монографиялық және сараптық бағалау әдістерін қолдануды анықтады.

Ғылыми жаңалығы. Ғылыми жаңалыққа ие жұмыстың маңызды нәтижелері:

– «стратегия» және «құсөнімдер кешені» категорияларының экономикалық мәні айқындалды және толықтырылды;

– шет елдік тәжірибелер негізінде құс өнімді кешеннің интеграциясының ұйымдастырушылық түрлері «өндірістік шарт жасау» және «өнімдерді сату бойынша шарт жасауды» ұсынылған;

– құс өнімді кешеннің тиімділігіне әсер етудің қозғаушы күштерін анықтау мен оның тиімділігі дәрежесіне бағалау жүргізілген;

– құс шаруашылығы құрылымдарына интеграциялық өсу стратегиясы типтері «кері тік интеграциялық стратегия» және «алға жүруші тік интеграциялық стратегия» түрінде ұсынылды;

– Құс шаруашылығы өнімдері өндіріс тиімділігіне әсер ететін дәрежесін анықтау арқылы көпфакторлы регрессиялық модель әзірленген және ұзақ мерзімді болашаққа құс шаруашылығы өнімдері өндірісінің өсуіне қолайлы экономика-статистикалық әдістері қолдану арқылы құс шаруашылығы даму көрсеткіштеріне болжау жасалған.

Қорғауға шығарылатын негізгі ғылыми тұжырымдамалар.

Қорғауға келесі зерттеу нәтижелері шығарылады:

– «стратегия» және «құсөнімдер кешені» түсінігінің экономикалық мазмұны анықталды және толықтырылды;

– құс өнімді кешеннің интеграциясының ұйымдастырушылық түрлері;

– құс өнімді кешеннің тиімділігіне әсер етуші қозғаушы күштер мен оған әсер ету дәрежесін бағалау;

– құс шаруашылығы құрылымдарының интеграцияланған өсімі стратегияларының түрлері;

– ұзақ мерзімді болашаққа құс шаруашылығының даму көрсеткіштерін болжау.

Теориялық және тәжірибелік мәні. Диссертацияның теориялық мәні құс өнімді кешеннің стратегиясын негіздеу, құс шаруашылығы кәсіпорындарының стратегиясының ерекшеліктерін анықтау мен оның даму стратегиясын дайындау болып табылады.

Жүргізілген зерттеулердің тәжірибелік мәні қол жеткізілген нәтижелерді құс өнімді кешеннің даму стратегиясын өңдеу кезінде қолдану мүмкіндігін анықтайды. Олар стратегиялық жоспарлар дайындауда және ел мен облыстың құс өнімді кешеннің дамуын болжауда қолданылулары мүмкін.

Зерттеудің теориялық – әдістемелік жағдайлары оқу процесінде «Сала экономикасы», «Стратегиялық менеджмент», «АӨК экономикасы» пәндерін оқу кезінде, құс шаруашылығы кәсіпорындарының жетекшілері мен мамандарының кәсіби деңгейін жоғарылату жүйесінде қолданылуы мүмкін.

Диссертациялық зерттеудің нәтижелерін апробация жасау.

Зерттеудің нәтижелері мен ұсыныстары Оңтүстік Қазақстан облысының ауыл шаруашылық басқармасының бағдарламаларында қолданылған және ендірілген (енгізу акті №28-07-4723, 15.12.2016 ж.).

Сонымен қатар, автордың ғылыми нәтижелері Оңтүстік Қазақстан облысының «Ордабасықұс» ЖШС экономикалық және өндірістік қызметтері процесіне енгізілген (енгізу акті №58, 31.01.2017 ж.).

Зерттеудің нәтижелері мен қорытындылары, атап айтсақ құс шаруашылығы үшін дайындалған интеграцияның ұйымдастыру формалары мен интеграциялық өсудің стратегиялық түрлері Қазақстан Республикасының 2017-2021 жылдарға арналған агроөнеркәсіп кешенінің дамуының мемлекеттік

бағдарламасының 5.1. Шағын және орта шаруашылықтарды ауылшаруашылық кооперациясына жинақтау бөлімінде және ұсынылған «Оңтүстік құс» Ассоциациясының ұйымдастыру-интеграцияланған моделі 4.2. Ішкі нарықты толықтыру және отандық өнімдермен экспорттық әлеуетті ұлғайту бөлімін жүзеге асыруда қолданылуы мүмкін.

ANNOTATION

of PhD thesis for a degree Doctor of Philosophy (PhD)
of the specialty 6D050600 – Economy

YESBOLOVA AINUR YERGAZIEVNA

**Strategy of poultry products subcomplex development
(on the materials of South – Kazakhstan Oblast)**

Relevance of a research

Development of the market relations in our country demands elaboration of economic strategy for the organizations of any sphere of action, including in of a poultry industry subcomplex activity. Branch development is possible on the basis of strategic planning which as distinct other forms assumes stable functioning of a subcomplex irrespective of different impacts on branches poultry farming.

The research of the strategy of development for the poultry industry subcomplex has special relevance and the importance now. Decrease in the outputs in the previous years led to a problem of need of preservation of food security of the country and providing the population with food.

The low productivity of birds, high expenses of work, and also high costs of means of production, fuel and energy, purchase prices, existence of inflation, low in comparison with expenses leads to the constant growth of product cost and decrease in level of profitability. Such factors as reduction of financial support from the state have an adverse effect on development of branch, destruction of former system of material – technical providing, disparity of prices for products, impossibility of updating, owing to financial deficiency, outdated funds and resource-intensive technologies, etc.

The president of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev in the message to the people of Kazakhstan – “Strategy “Kazakhstan – 2050” noted that “In the most competitive branches we need to develop actively strategies of formation of new market niches for domestic manufacturers. It will allow avoiding potentially destructive effects of deindustrialization, especially taking into account the prospect of accession to WTO”.

In this regard special value has studying of the strategy of poultry industry subcomplex development for the purpose of increase in its stability and competitiveness, creation of the most effective structure of production. Only an integrated approach to the organization of production and product sales will help producers to provide competitive advantages.

The research of the strategy of development for the poultry industry subcomplex in Kazakhstan demands evidence-based development of its formation and development, assessment and forecasting. The theoretical and practical importance of a problem, and also insufficiency of its scientific study cause need of continuation of researches for this direction.

All this demands restoration in poultry industry of the lost positions in the food market, first of all, on the basis of ensuring its competitiveness. The market transformation, strengthening of openness of Kazakhstan economy, influence of globalization do obvious need of an in-depth study of the economic mechanism of increase in competitiveness of a poultry products subcomplex.

The **purpose of research** consists in development of methodical and practical recommendations about justification of the strategy of development for a poultry products subcomplex in South – Kazakhstan Oblast.

Realization of this research objective caused need of statement and the solution of the following tasks:

- to study and clarify the essence and content of the category «strategy» and «poultry products subcomplex»;
- to research the possibilities of foreign experience application of organizational forms of integration in poultry industry in Kazakhstan conditions;
- to carry out the analysis of a state and tendency of poultry industry development in the Republic of Kazakhstan and South-Kazakhstan Oblast and to reveal the major factors, criterion for evaluation of efficiency of the poultry products subcomplex;
- to study the strategy of the integrated growth of production in the poultry products subcomplex;
- to forecast the parameters of the strategy of the poultry industry development with use the economic – statistical methods on prospect.

Subject of the research are the organizational and economic relations arising in the process of formation and development of the poultry products subcomplex.

Object of the research are the economic system of the poultry products subcomplex, its enterprise and association several of organizational and legal forms of managing of South Kazakhstan Oblast.

Methods of researches

By consideration of questions of economic essence and content of strategic development of the poultry products subcomplex, the author relied on works of foreign and domestic scientists, on methodological and legal bases of acts, program documents and government resolutions in the field of agricultural industry, and, in particular, poultry industry. Specifics of the chosen subject predetermined use of methods are the system analysis, abstract and logical, economic and statistical methods, economic and mathematical modeling, monographic and expert estimates.

Scientific novelty of research

The most essential results of research representing scientific novelty consist in the following:

- Refined and expanded the economic content of the «strategy» and «poultry products subcomplex»;
- The organizational forms of integration «Production contracting» and «Contracting on product sales» in the poultry products subcomplex are offered on the basis of experience of foreign countries;

- The factors and extent of their influence on efficiency of the poultry products subcomplex are revealed and estimated;
- Types of strategy of the integrated growth in production in the form of «Strategy of the return vertical integration» and «Strategy forward of the going vertical integration» for poultry-farming formations are offered;
- The multiple-factor regression model defining extent of influence of each factor on production efficiency of poultry-farming production is developed and the parameters are forecasted of development of poultry industry with use economic – statistical methods, assuming increase in production of poultry products for a long-term period.

The main positions for the defense

The following results of researches are submitted for defense:

- Author's definition of the «strategy» and «poultry products subcomplex»;
- The organizational forms of integration in the poultry products subcomplex;
- The factors and estimation and extent of their influence on efficiency of the poultry products subcomplex;
- Types of strategy of the integrated growth of poultry enterprises;
- Forecast the parameters of poultry industry development for a long-term period.

Theoretical and practical importance

The theoretical importance of the PhD thesis consists in justification of strategy of the poultry products subcomplex, bring of features of the strategy of the poultry-farming enterprises formation and development of approaches of the strategy of development for the poultry products subcomplex.

The practical importance of the conducted researches is defined by a possibility of using the received results on the strategy for the poultry products subcomplex of development. They can be used for development of strategic plans and forecasts of the poultry products subcomplex development of the country and region.

Theoretical and methodological thesis of the research can be used in educational process on studying disciplines “Economy of branch”, “Strategic management”, “Agricultural economics”, in system of professional development of heads and specialists of the poultry-farming enterprises.

Approbation of results of the PhD thesis

The results and recommendations of the research were used and adopted in programs of Department of Agriculture of South – Kazakhstan Oblast (act of introduction No. 28-07-4723 from 15.12.2016).

Also the scientific results of the author are introduced in process of economic and production activity of LLP “Ordabasykus” in South Kazakhstan Oblast (act of introduction No. 58 from 31.01.2017).

The conclusions of a research, in particular the developed organizational forms of integration and types of the integrated growth strategy for the poultry-farming enterprises can be used at implementation of the State Program on development of agro-industrial complex in the Republic of Kazakhstan for 2017-2021 years of section: 5.1. Involvement of small-scale and average enterprises in agricultural

cooperation and the presented model organizational and integrated structure “Ontustiq Qus Association” of section: 4.2. Saturation of domestic market and development of the export potential of domestic production.